МУХОЛАП

В околиці села К. над Дністром появився не знайомий нікому чоловік, настільки неосторожний чи байдужий на всі прикази власті, що не зголосився в поліції, тільки так ходив собі свобідно, як за давніх добрих часів. Першу вістку про нього принесла Парася, слуга коменданта постерунку державної поліції пана Вілька; вона наперед пані Вільковій, а потім і самому Вількові оповіла свою стрічу.

— Іду я,— каже,— собі попід ліс, дивлюся, аж там якийсь пан, із сивою бородою, в окулярах, кидає мішком понад бодяки і ловить мухи чи щось таке. Стала я за кор-чиком і дивлюся, що він буде далі робити. А він сідає на землю і починає порпати, копати, щось виймає, щось ховає... Здається, чоловік не при розумі. Я обійшла його здалека: краще не сходитися з таким мухолапом.

Звіт Парасі не був докладний. Пан Вільк хотів ще знати, що той незнайомий закопував чи викопував, кому він давав знаки тою фаною чи тим мішком, чи се хто міг бачити,— Парася аж напудилася від тих допитів, але не могла нічого більше сказати. Комендант, дбалий о спокій околиці, повіреної його опіці, прикликав зараз свого поліцая Францішка Свідра і приказав йому негайно найти мухо-лапа і привести його на поліцію.

Заки те все сталося, берегом Дністра понад водою ходив вояк цлового батальйону Войтек Ржепа, котрий мав пильнувати границі, щоби хто з Буковини не перевозив Дністром горівки у Східну Малопольщу. Так сей Войтек побачив на кручі Дністра дивне диво: якийсь сивий пан в окулярах махав білим мішечком на патичку — і то в сторону Буковини — раз, другий раз, третій раз, потім заглянув у мішок, витяг з кишені фляшку, усів на землю — і не знати, що далі робив, бо знизу не було видко. Войтек

Ржепа розумів свою службу, і хоч як не хотілося йому лізти на стрімку стіну берега, обов'язок наказував йому придивитися сьому підозрілому панкові зблизька. Нема сумніву: се вимахування хоругвкою в сторону Буковини мало своє значення — він давав знак пачкарям по другім боці, щоби о третій годині по півночі бралися до роботи.

Мухолап сидів на камені і затроював спиртом якогось мотиля, коли Ржепа станув коло нього і промовив грізно:

— Що ви тут робите?

— Чи не бачите? — відповів мухолап.

— Це румунська горівка, що коло вас стоїть?

— Не знаю. Спробуйте!

Ржепа підніс фляшку до сонця, потягнув здорово і прицмокнув.

— Ви звідки маєте сю горівку?

— Купив.

Мухолап сховав спокійно мотиля у коробку і видивився на вояка трохи здивовано, трохи з цікавістю.

— Хто ви є? — допитував вояк далі.

— Професор Краківського університету.

— Говоріть се комусь дурнішому, а не мені.

— Як найду, то скажу.

Ржепа не похопився на відповіді, лише питався дальше:

— Чого ви махали три рази фаною в сторону Румунії?

— Бо треба було.

— Ну, то я вас арештую. Мухолап не противився.

В ту хвилину, мов покликаний, надійшов скоренько поліцай Свідер. Ржепа оповів йому все, що бачив,— і оба тішилися дуже, що зловили такого непевного гостя.

Ржепа остався над Дністром, а Свідер не церемонився довго з незнайомим, тільки казав йому йти поперед себе.

— Скорше, скорше, бо я не маю часу. Я вже й так набігався за вами, як пес.

— Чи я вам казав? — боронився мухолап.

— Ви не жартуйте зі мною,— відповів поліцай твердо,— бо я жартів не знаю.

Мухолап замовк.

По подвір'ю станиці поліції ходила Парася. Як побачила мухолапа, зараз побігла до Вількової:

— Іде, іде, той самий, що я його бачила під лісом.

Вількова вибігла на ґанок подивитися, як на диво. В селі було страшно скучно жити, тому всяка новинка займала її.

Надійшов мухолап, а за ним поліцай, оба спечені, бо жара пекла. Вількова здержала поліцая:

— Муж спить по обіді, зачекайте! Ідіть до кухні пообідайте! Сей пан чей не втече.

— Нехай спробує, то я його кулькою дожену,— погрозив Свідер, поцілував Вількову смачно в руку, усміхнувся, моргнув до неї і пішов у кухню.

Віл-ькова пішла за ним, але по хвилині вийшла знову на ґанок, бо дуже кортіло їй побалакати з мухолапом. Той сидів на лавочці, обтирав цілу голову хустиною, потім чистив окуляри і віддихав тяжко — видко, втомився. Виглядав дуже нещасливо: одітий звичайно, як на дорогу, запорошений, з торбою на плечах, бляшаною коробкою спереду і другою торбою збоку,— палиця і сітка на комахи стояли сперті об стіну.

Вількова почала розмову:

— Ви приїхали сюди з Кракова?

— Так.

— За чим?

— Ах, знаєте, тут у вас є прекрасна флора і фауна — і я хотів побачити.

Вількова зчудувалася:

— Прекрасна Флора і Фауна — тут, у нас? Я про них не чула. Вони тут мешкають?

Мухолап видивився на Вількову і відповів спокійно:

— Се не є ніякі люде, тільки цілий світ ростинний і звіриний. Маєте тут у своїх ярах дністрових предивні рідкі ростини, мотилі, ящірки, вужі Ескулапа... От якби хто мені одного такого вужа найшов, я заплатив би. Мабуть, їх тут уже мало.

— А коло Кракова їх нема? — дивувалася пані Вількова.— Адже я вчилася, що під Вавелем в печері є навіть страшний смок.

— Був колись,— відповів мухолап,— тепер його потомки розлізлися по кресах і напастують спокійних людей.

Вільковій прийшли на думку слова Парасі, що той мухолап не при розумі,— і вона вступилася в двері, щоби, на всякий случай, можна скоро сховатися. Але, як жінка поліцая, вважала своїм обов'язком пильнувати його так довго, поки Свідер пообідає і муж виспиться.

Мухолап вийняв з кишені якусь закуску і почав їсіи. Тим часом з кімнати роздався небавом грімкий голос коменданта Вілька:

— Карольцю! — Се він кликав жінку.

Карольця вбігла до кімнати, побула гам хвилинку, потім покликала Свідра з кухні і обоє попросили мухолапа до канцелярії разом зі всіми його торбами і приладами. Почалося слідство, при котрім, крім Свідра, була й Карольця, бо на селі скучно жити, а тут траплялася новина.

— Легітимація! Абсолютно! — гукнув зараз при вході товстий Вільк.

Мухолап подав і ждав скромно коло дверей — ніхто не попросив його сідати. Вільк дивився на легітимацію і на мухолапа, оглядав печатки, надумувався, вкінці рішив:

"То може бути правдива легітимація, абсолютно, а може бути й підроблена. Знаємося на таких штучках. Тут мені в околиці крутяться всякі большевики й українці — і кож-дий має якусь легітимацію з печатками. А я відповідаю за спокій — абсолютно!"

— Чому ви не зголосилися в старостві, і в повітовій команді поліції, і в мене?

— Бо мені було не по дорозі.

— Не по до-ро-зі,— повторив Вільк з глумом.— Свідер, зробіть ревізію!

Свідер зняв з професора велику бляшану коробку і з замахом висипав з неї на ліжко Вілька все, що в ній було. Там були три золотисті ящірки з синявими голівками, один вуж і дві веретільниці. Ящірки зараз збігли з ліжка на поміст, а вуж і веретільниці порозлазилися по ліжку і шукали дороги на землю.

— Гвалт!—скричала пані Карольця і кинулася до дверей. Пан Вільк відскочив також від ліжка, а Свідер перший був у сінях. На крик надбігла й Парася і зчинила з панею переполох, як би не знати що сталося:

— Вужі, гадюки в хаті! А де ж ми будемо спати?!

— Не бійтеся! — успокоював їх професор.— Се дуже невинні створіння. Чи можу собі їх забрати?

— Але ж забирайте собі до чорта то гаддє! Абсолютно! — скрикнув люто пан Вільк.— Ще мені того не доставало в хаті! Чому ви не сказали, що маєте в коробці?!

— Ну, як ревізія, то ревізія! Ви мене не питали,— боронився професор і сховав обі веретільниці знов у коробку.

Вуж тим часом і ящірки залізли під ліжко пана Вілька. Професор поклався на поміст, заглядав під ліжко, казав собі подати палицю, шукав нею утікачів — ніщо не помогло. Потім сам відсунув ліжко від стіни — було пусто.

— Або залізли в ті діри коло стіни, або є в ліжку,— вияснював він пригоду спокійно.— Шкода мені того вужа, се був прекрасний екземпляр.

Тим часом пан Вільк падькав також: "Де ж я буду спати?!" А його жінка, і Парася, і Свідер вибігли на подвір'я і все дивилися під ноги, чи не лізе за ними "гаддє".

— Я казала пані,— говорила Парася,— що то якийсь непевний чоловік. Нащо йому сі гадюки здалися? І не боїться! В руки бере! Чарівник!

Пан Вільк зрікся великодушно дальшої ревізії у мухола-па, бо важніша була тепер ревізія його власного ліжка, вийшов на подвір'я і видав приказ:

— Свідер! Тут в селі є купець Гольдер, що приїхав за телятами. Найдіть його, абсолютно, і на його возі поїдете з тим паном до міста. Там передайте його панові комісарові, нехай собі з ним робить що хоче! Абсолютно! Чого я маю морочити собі голову? А будьте осторожні, бо, може, то е правдивий професор, то готов нам наварити пива. Розумієте?

їзда до міста на возі з телятами не була така прикра, як мухолап боявся, бо він за той час успів Свідра навчити, що ся наддністрянська околиця своєю флорою і фауною подібна до чорноморської і середземноморської: тут є мотиль Saturnia Ругі, тут є квіти Cypripedium

calceolus, Pulsatilla pratensis, Amygdallus, Iris aphylla, такий самий, як на Сіцілії, Adonis, акації гледичії, славна Ephedra dys-tychia — остаток допотопної ростинності, чудові ящірки, суслики... Дещо з того показував професор по дорозі або виймав із своїх коробок.

Треба признати, що поліцай Свідер при сій лекції лише раз задрімав, і то на малесеньку хвилиночку, за що в нагороду дозволив професорові злізти з воза і зірвати чудовий горицвіт (Adonis), котрого він забажав, як дитина.

На поліції в місті відбулося все далеко гладше, як у селі. Тут передовсім був поліцай з Познанщини, з німецької школи, і той попросив професора сідати, поки надійде начальник. Начальник, пан Казімір Корнфельд, котрий уже послав просьбу о зміну свого прізвища на Корневич, бо його наречена не хотіла за Корнфельда вийти замуж, показався чоловіком майже світовим. Увійшовши в канцелярію, він мовчки прийняв від Свідра записку Вілька, а від професора — його легітимацію; не сказавши слова, сів за стіл, закурив папіроску і задумався над легітимацією кілька хвилин, потім помалу і поважно спитав професора:

— Умієте читати і писати?

— Умію! — відповів професор з радістю.

По сій відповіді Корневич знову задумався глибоко. Його служба наказувала йому не вірити нікому, але бували випадки, що не повірити було небезпечно — се вимагало докладної розважності. Вкінці Корневич встав з крісла, подивився ще раз на фотографію в легітимації і на професора і спитався:

— Чи маєте тут кого знайомого в місті, хто потвердив би ідентичність особи?

— Може, й найдеться,— відповів професор.— Хто вчився у Краківському університеті, той повинен мене знати. Може, є який лікар?

Корневич заглядав у якийсь зошит:

— Доктора Смолинського знаєте?

— Знаю.

Корневич післав за Смолинським і знову задумався.

Лікар Смолинський не був добре записаний в поліції — се був українець, котрий сидів місяць в арешті і котрому не можна було доказати, за що він сидів,— так він зовсім не втішився, коли його покликали на поліцію. Є такі уряди, до котрих і ангел не йшов би радо, а не то чоловік з первородним гріхом, що є українцем.

На щастя, відвідини в поліції скінчилися зовсім не шкідливо і навіть весело. Смолинський вступив у двері і зчудувався:

— Пане професоре, і ви тут?!

— Еге! І я тут, для студій подільської фауни і флори... Найшов тут потомків підвавельського смока...

Давні знайомі аж поцілувалися на радощах, а пан Кор-невич побачив у тім поцілунку потвердження ідентичності особи професора, дав йому дозвіл ходити по всіх ярах і вертепах і на прощання подав навіть руку.

Лікар запросив професора до себе в гості.

1922